

TEISĖS KALBA

KAI KURIŲ IŠVESTINIŲ DAIKTAVARDŽIŲ IR BŪDVARDŽIŲ VARTOJIMAS TEISĖS KALBOJE

Laima Pečkuvienė

Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo fakulteto Kalbos kultūros katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 83
Elektroninis paštas kkk@ltu.lt

Pateikta 2004 m. spalio 28 d.

Parengta spausdinti 2005 m. gegužės 31 d.

Pagrindinės sąvokos: pamatinis žodis, pirminis žodis, išvestinis žodis, vedinys, priesaga.

S a n t r a u k a

Šiame straipsnyje aptariami išvestinių daiktavardžių, daromų su priesagomis *-imas*, *-ymas*, *-umas*, ir būdvardžių, turinčių priesagas *-inis*, *-ė* ir *-ingas*, *-a*, vartojimo ypatumai, atkreipiamas dėmesys į vartoti netinkamus vedinius (*įstatyminė bazė*, *intelektualinė nuosavybė* ir kt.), į dirbtiniu būdu padarytus žodžius, kurių reikšmės nutolusios nuo bendrinėje kalboje vartojamų tokias priesagas turinčių išvestinių žodžių reikšmių, primenama, kad kai kuriais atvejais vediniai daromi ir vartojami be reikalo.

Teisės kalbai keliami ypatingi reikalavimai. Ši kalba vartojama teisėsaugos institucijose, ja rašomi kodeksai, įstatymai, įsakymai, potvarkiai, nutarimai ir kiti teisės aktai, kuriais visuomenė naudoja juos skaitydama, cituodama, komentuodama, todėl kiekvienas žodis turi būti parenkamas ypač atidžiai ir apgalvotai. Nors ir pripažįstama, kad teisės kalba yra gana specifinė kalba, ji turi paklusti taisyklingos kalbos reikalavimams, nes į raštus patekę žodžiai, formuluotės įteisina vieno arba kito kalbos reiškinio vartojimą. Kartu reikia sutikti ir su tuo, kad atsižvelgiant į šios kalbos specifiką pateisinamos tam tikros išimties ir leidžiama vartoti tai, kas bendrinėje kalboje yra neįprasta.

Prieš pradėdant kalbėti apie tam tikrų vedinių vartojimą teisės kalboje, reikėtų prisiminti, kad pagal sandarą visi žodžiai skirstomi į paprastuosius, t. y. pirminius, ir išvestinius, t. y. darinius. Žodžiai, kurie nėra padaryti iš kito žodžio, vadinami paprastaisiais, o padaryti iš paprastųjų – dariniais. Tie žodžiai, iš kurių padaromi dariniai, vadinami pamatiniais žodžiais. Dariniai, kurie remiasi vienu pamatiniu žodžiu, vadinami vediniais.

Dauguma lietuvių kalbos daiktavardžių yra išvestiniai. Daugiausia jų padaroma su priesagomis, kurių priskaičiuojama per kelis šimtus. Norėtųsi aptarti dažnesnius daiktavardžių, padarytų su priesagomis *-imas*, *-ymas*, *-umas*, vartojimo atvejus ir kartu atkreipti dėmesį į tam tikrus bendrinės kalbos normų pažeidimus, pasitaikančius darant arba vartojant tokius vedinius.

Priesaginiu žodžių darybos būdu daug naujų žodžių padaroma iš veiksmažodžių. Teisės kalboje dažnai vartojami veiksmažodiniai daiktavardžiai, padaryti su priesagomis *-imas* ir *-ymas*. Dažniausiai tokiais vediniais reiškiamos abstrakčios sąvokos (veiksmai, būsenos): *vadovavimas*, *vertinimas*, *kaltinimas*, *persekiojimas*, *atstovavimas*, *svarstymas*, *laikymas*, *kardymas*, *įstatymų nesilaikymas*, *Konstitucijos pažeidimas*, *bylos nagrinėjimas*, *bausmės sušvelninimas*, *pilietybės suteikimas*, *skundo*

tyrimas, tyrimo vilkinimas, įgaliojimų viršijimas ir kt. Yra ir sukonkretėjusių, turinčių specialias reikšmes vedinių, kurie kalboje vartojami kaip konkretieji daiktavardžiai. Pavyzdžiui, *įstatymas, įsakymas, nutarimas, pareiškimas, pažymėjimas, įgaliojimas, leidimas* ir pan.

Su priesaga **-ymas** daiktavardžiai daromi iš tokių veiksmažodžių, kurie bendratyje turi priesagos balsę **-y-** ir esamojo laiko 3 asmens galūnę **-o** (valdyti, valdo – **valdymas**, svarstyti, svarsto – **svarstymas**). Priesagą **-imas** turi daiktavardžiai, padaryti iš veiksmažodžių, kurie bendratyje prieš **-ti** neturi priesagos balsės **-y-** (*nutarti – nutarimas, deleguoti – delegavimas*). Su priesaga **-imas** daiktavardžiai daromi ir iš tokių veiksmažodžių, kurie bendraties priesagoje turi balsę **-y-**, o esamojo laiko 3 asmenyje **-ija** ir būtojo kartinio laiko 3 asmenyje **-ijo** (*liudyti, liudija, liudijo – liudijimas, viršyti, viršija, viršijo – viršijimas*).

Raštų, dokumentų kalboje (ypač kai reikia pasakyti abstrakčiai, apibendrintai) tokie veiksmažodžių vediniai yra labai parankūs.

Pavyzdžiui: Vidaus administravimas – administravimo veikla, kuria užtikrinamas valstybės ar vietos savivaldos konkrečios institucijos, įstaigos, tarnybos ar organizacijos savarankiškas funkcionavimas (struktūros tvarkymas, personalo valdymas, turimų materialinių – finansinių išteklių valdymas ir naudojimas, raštvedybos tvarkymas), kad jos galėtų tinkamai vykdyti joms priskirtus viešojo administravimo ar kitos valstybinės veiklos uždavinius (iš Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo). Pagrindinė teismo antstolių funkcija yra teismo sprendimų ir kitų įstatymų numatytų vykdomųjų dokumentų priverstinis vykdymas [5, p. 63]. Už norminių dokumentų reikalavimų nesilaikymą atsakomybę nustato Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Valstybinio socialinio draudimo fondo paskirtis – valstybinio socialinio draudimo ir sveikatos draudimo įmokų rinkimas ir pensijų bei pašalpų skyrimas ir mokėjimas.

Su šių priesagų vediniais dažniausiai daromos dokumentų antraštės, svarstomų klausimų pavadinimai.

Pavyzdžiui: Įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo“.

Įsakymas „Dėl Baudžiamojo proceso kodekso oficialaus teksto išleidimo“.

Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso įgyvendinimo planų patvirtinimo“.

Svarstyta: 1. Dėl mokslo laipsnių pavadinimų trumpinimo.

2. Dėl valiutos pavadinimo „euras“ kirčiavimo.

Tačiau kartu reikia atkreipti dėmesį į tai, kad tokios darybos žodžiai (ypač dažnai vartojami tikslui, paskirčiai reikšti) sunkina kalbą, tad, kur įmanoma, siūloma jų vengti. Tokius vedinius galima taisyti įvairiai. Paprasčiausias būdas yra toks: jų vietoje vartoti veiksmažodžių, iš kurių jie yra daromi, formas (asmenuojamąsias, bendratį, padalyvį).

Pavyzdžiui: Siunčiant vykdymui (= vykdyti) nuosprendį ar (ir) vykdomąjį raštą, byloje turi būti paliekami atitinkamų lydraščių nuorašai, patvirtinantys dokumentų išsiuntimo faktą [6, p. 332]. Jeigu buvo pasiūlyti du skirtingi klausimo išsprendimo variantai, kiekvienas iš jų apsvarstomas jų pateikimo svarstymui (= svarstyti) eilės tvarka ir dėl kiekvieno iš jų priimamas sprendimas [6, p. 190]. Nagrinėjimui (= Nagrinėti) perduotos šešios baudžiamosios bylos. Patikrinimu (= Tikrinant) nustatyta, kad į skundus ir pareiškimus buvo atsakyta įstatymo nustatyta tvarka. Įtariamųjų ieškojimas (= paieška) truko kelias savaites. (= Įtariamųjų ieškojo kelias savaites). Įvažiavimas į atominės elektrinės teritoriją be leidimo draudžiamas (= Įvažiuoti į atominės elektrinės teritoriją be leidimo draudžiama).

Kai kuriais atvejais tokius vedinius galima keisti šalutiniu sakiniu.

Pavyzdžiui: Pateikus suklasotus dokumentus norėta įrodyti krovinio išsiuntimą (= kad krovinį išsiuntė). Tokio sprendimo priėmimą (= Tai, kad buvo priimtas toks sprendimas,) lėmė mažėjanti įmonės gaminamos produkcijos paklausa.

Teisės kalbai būdingi ir priesagą **-umas** turintys abstrakčios reikšmės daiktavardžiai. Jie daromi iš vardažodžių: būdvardžių, subūdvardėjusių dalyvių, daiktavardžių ir pan. Tokie vediniai dažniausiai daromi iš laipsniuojamų būdvardžių nelyginamojo laipsnio formų, pavyzdžiui: *nešališkumas* (: *nešališkas*), *konkretumas* (: *konkretus*), *saugumas* (: *saugus*), *veiksnumas* (: *veiksnius*), *nuosaikumas* (: *nuosaikus*), *pavojingumas* (: *pavojingas*), *grėsmingumas* (: *grėsmingas*), *teisingumas* (: *teisingas*), *teisėtumas* (: *teisėtas*). Iš nelaipsniuojamų būdvardžių šios priesagos vediniai nedaromi.

Reikėtų įsidėmėti, kad tokius vedinius įprasta daryti iš būdvardžių, turinčių paprastą arba darybiškai ne tokį sudėtingą kamieną. Kai to nepaisoma, padaroma nevertotinų žodžių, pavyzdžiui: *problematiškas* = **problemiškumas** (: **problemiškas**) [11, p. 85]; *sistematiškas* = **sistemiškumas** (: **sistemiškas**) ir pan.

Kita šią priesagą turinčių vedinių dalis padaroma iš dalyvių. Pavyzdžiui, neliečiamumas (: neliečiamas), nebaudžiamumas (: nebaudžiamas), patikimumas (: patikimas), tinkamumas (: tinkamas), tęstinumas (: tęstinas), tikėtinumas (: tikėtinas), apibrėžtumas (: apibrėžtas), teistumas (: teistas), netikėtumas (: netikėtas).

Priesagos **-umas** vediniais nusakomos su konkrečiu dalyku nesiejamos ypatybės, suprantamos kaip abstraktūs reiškinių pavadinimai. Teisės kalboje tokie žodžiai vartojami gana dažnai, pavyzdžiui:

Konstitucijos išskirtinį pobūdį atskleidžia ir šie jos bruožai: teisėtumas, stabilumas ir realumas. „Teisingumas, protingumas ir sąžiningumas yra vertybiniai kriterijai, leidžiantys teismui konkrečioje situacijoje priimti patį teisingiausią, protingiausią ir sąžiningiausią sprendimą“ [7, p. 75]. Su nusikalstamumu kovoja kitos teisėsaugos institucijos – policija, kvotos ir tardymo institucijos, prokuratūra [5, p. 16]. Kiekvienam teismo sprendimui ar nuosprendžiui yra keliami teisėtumo ir pagrįstumo reikalavimai [5, p. 37]. Prokuratūra [...] įstatymų nustatyta tvarka padeda vykdyti teisingumą be užtikrinti teisėtumą [5, p. 105]. Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai [8, p. 105].

Ne visada priesagos **-umas** vediniai vartojami jiems būdinga reikšme. Dažnai iš dalyvių padaryti šios priesagos vediniai pavartojami vietoj priesagų **-imas** ir **-ymas** daiktavardžių veiksmui pavaldinti.

*Pavyzdžiui: Priėmus atitinkamus teisės aktus, buvo griežtinama valstybinio socialinio draudimo įmokų surenkamumo (= **rinkimo, surinkimo**) kontrolė. Kilus ginčui, turto paveldimumo (= **paveldėjimo**) klausimai gali būti sprendžiami teisme. Be to, antros eilės įpėdiniai gali paveldėti ir tuo atveju, kai iš visų pirmos eilės įpėdinių atimta paveldimumo (= **paveldėjimo**) teisė. Statistikos departamento pateikti duomenys rodo, kad šalyje kasmet mažėja gimstamumas (= **gimimų, gimimų skaičius**).*

Kita problema, į kurią norima atkreipti dėmesį, – išvestinių būdvardžių, daromų su priesagomis **-inis**, **-ė** ir **-ingas**, **-a**, vartojimas.

Kalboje vartojama itin daug priesagos **-inis**, **-inė** būdvardžių. Daugiausia jų padaroma iš daiktavardžių (*kolektyvinis* (: *kolektyvas*), *struktūrinis* (: *struktūra*)), kur kas mažiau iš būdvardžių (*ištisinis* (: *ištisas*), *vientisinis* (: *vientisas*)), skaitvardžių (*pirminis* (: *pirmas*)),rieveiksmių (*tyčinis* (: *tyčia*), *tuometinis* (: *tuomet*)), dalyvių (*įterptinis* (: *įterptas*), *kviestinis* (: *kviestas*)), prielinksnių konstrukcijų (*išankstinis* (: *iš anksto*), *tarpvalybinis* (: *tarp valstybių*)), ikiteisminis (: iki teismo).

Tokie vediniai vartojami tada, kai reikia nurodyti daiktų rūšį arba jų skiriamąsias ypatybes.

Pavyzdžiui: daiktinis įrodymas, Konstitucinis Teismas, procesiniai pažeidimai, smurtiniai nusikaltimai, diplomatiniai santykiai, visuomeninės organizacijos, koalicinė vyriausybė, kontrolinis akcijų paketas, istorinis susitarimas, esminės pataisos, tuometinė vyriausybė, išankstinis vertinimas, šešėlinis ministrų kabinetas, popietinis posėdis.

Dalis kalboje vartojamų šios priesagos vedinių padaroma iš tarptautinių daiktavardžių, turinčių priesagas **-ij-** ir **-ik-**. Svarbu įsidėmėti, kad tokių vedinių priesagos **-ij-** ir **-ik-** prieš priesagą **-nis**, **-ė** dažniausiai praleidžiamos, pavyzdžiui: *administracinės* (: *administracija*) teisės pažeidimas, *konstitucinė* (: *konstitucija*) teisė, *Apeliacinis* (: *apeliacija*) teismas, *loginis* (: *logika*) mąstymas, *grafinis* (: *grafika*) vaizdas. Kartais to nepaisoma. Pavyzdžiui, dažnai vartojamas netaisyklingos darybos būdvardis *pensijinis*, padarytas iš minėtą priesagą **-ij-** turinčio pamatinio žodžio *pensija*:

*Priimtas Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas nustato naują senatvės pensijinio (= **pensinio, pensijos**) amžiaus ribą ir vyrams, ir moterims. Sudarius pensijų kaupimo sutartį, pinigai kaupiami asmeninėje sąskaitoje pensijų fonde, o išmokos mokamos sulaukus pensijinio (= **pensinio, pensijos**) amžiaus. Priėmus Bedarbių rėmimo įstatymo pataisas, pratęstas bedarbio pašalpos mokėjimas priešpensijinio (= **priešpensinio**) amžiaus bedarbiams, iki senatvės pensijos likus ne daugiau kaip 2 metams.*

Tik tais atvejais, kai be priesagų **-ij-** ir **-ik-** vediniai darosi dviprasmiški arba gali būti sunku suvokti jų reikšmę, šios priesagos paliekamos, pavyzdžiui, *klasikinės* (: *klasika*) kalbos ir *klasinė* (: *klasė*) visuomenė, *kolonijinė* (: *kolonija*) santvarka ir *koloninis* (: *kolona*) stilius, *serijinis* (: *serija*) numeris.

Nevartotini ir priesagos **-inis**, **-ė** vediniai, prieš tą priesagą turintys formantus **-al-**, **-ar-**, **-at-**, **-et-**, **-yv-**, **-or-** [3, p. 96]. Tokie iš kitų kalbų atėję būdvardžiai taisomi dvejopai. Jeigu kalboje yra tos pačios šaknies daiktavardis, priesagos **-inis**, **-ė** vedinys daromas iš jo (t. y. be jokio formanto).

*Pavyzdžiui: intelektualinė (= **intelektinė** (: intelektas) veikla, nuosavybė; adminastratyvinės (= **administracinės** (: administracija) institucijos; problematinis (= **probleminis** (: problema) klausimas; teoretinis (= **teorinis** (: teorija) darbas; represyvinės (= **represinės** (: represija) struktūros;*

progresyviniai (= **progresiniai** (: *progresija*)) *mokesčiai*; *federatyvinė* (= **federacinė** (: *federacija*)) *respublika*;

Kai tokio daiktavardžio, iš kurio galima padaryti būdvardį su priesaga -inis, -ė, nėra, daromas galūnės -us, -i vedinys ir paliekamas formantas, pavyzdžiui: *preliminarinis* (= **preliminarus**) *svarsty- mas*; *kolegialinis* (= **kolegialus**) *sprendimas*; *kolegialinė* (= **kolegiali**) *nuomonė*.

Kai kurie minėtus formantus turintys priesagos -inis, -ė vediniai kalboje vartojami ir klaida nelai- komi: *Vidaus reikalų ministerijos generalinis inspektorius*, **Generalinė** *prokuratūra*, **Generalinė** *Asamblėja*, **Federalinių tyrimų biuras**, **operatyvinė** *informacija*, **socialinis** *darbas*, **socialinės** *garanti- jos*.

Kalbant apie priesagos -inis, -ė vedinius, derėtų atkreipti dėmesį į tai, kad būdvardžiai su šia priesaga nedaromi iš veiksmažodinių daiktavardžių, kurie turi priesagas -imas, -ymas [2, p. 19–20].

Pavyzdžiui: *draudiminis* (= **draudžiamasis**, **draudos**) *įvykis*; *rinkiminis* (= **rinkimų**) *biuletenis*; *rinkiminė* (= **rinkimų**) *apylinkė*, *agitacija*.

Teisės kalboje ypač dažnai vartojamas netaisyklingas būdvardis *įstatyminis*, -ė.

Pavyzdžiui: *Balsuoti teikiamoms įstatyminėms* (= **įstatymo**) *pataisoms nepritaria Seimo Ekono- mikos komitetas*. *Siekiant subalansuoti Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą, buvo tobuli- nama įstatyminė* (= **įstatymų**) *bazė, numatanti apdraustųjų grupių ir įmokų bazės išplėtimą. Ar pakanka įstatyminės* (= **įstatymų**) *bazės smulkiąjam ir vidutiniam verslui plėsti? (junginio įstatymų bazė vietoje galima vartoti ir vieną žodį įstatymai)*.

Atkreiptinas dėmesys į dar vieną darybos požiūrių ne itin vykusį terminą *poįstatyminiai aktai*. „Kanceliarinės kalbos patarimuose“ [4, p. 21] aiškinama, kad tokie „įstatymą konkretinantys ir jį įgy- vendinti padedantys dokumentai galėtų būti *įstatymus papildantys* arba *įstatymus lydintys aktai*, o kaip terminas *įstatymo lydimieji aktai*“. Juolab, kad veiksmažodžio lydėti „dalyviai kanceliarinėje kalboje yra įgiję naują reikšmę – rodo buvimą šalia pagrindinio dokumento ir jo papildymą: Konstitucijos pataisą **lydintis** įstatymas, įstatymas ir jį **lydintys** aktai“ [4, p. 148]. Šio straipsnio recenzento Administracinės teisės ir proceso katedros docento S. Šedbaro teigimu, „tai yra tik vienas (ir ne visada svarbiausias) poįstatyminio teisės akto požymis. Poįstatyminiai teisės aktai yra įstatymo pagrindu Seimo arba vyk- domosios valdžios institucijų (Vyriausybės, ministrų, kitų institucijų ir įstaigų vadovų) priimti teisės normų arba teisės taikymo aktai. Teisės normų aktais detalizuojama įstatymo įgyvendinimo tvarka, gali būti nustatytas jo veikimo mechanizmas. Kai kada poįstatyminiais teisės normų aktais suregu- liuojami tam tikri valstybės gyvenimo klausimai, kurių iš viso nereguliuoja įstatymai“. Dėl šios priežas- ties „Kanceliarinės kalbos patarimuose“ siūlomas vartoti poįstatyminių aktų atitikmuo būtų ne visai tikslus.

Kalboje priesagos -inis, -ė vediniai labai paplitę, tačiau kalbos praktikai skirtuose darbuose at- kreipiamas dėmesys, kad jie gana dažnai daromi ir vartojami be reikalo. Daugeliu atvejų, užuot var- tojus būdvardį su priesaga -inis, -ė, derėtų vartoti požymį, rūšį, priklausymą nusakantį daiktavardžio kilmininką.

Pavyzdžiui: *konstitucinė* (= **Konstitucijos**) *pataisa*; *teisminė* (= **teismų**) *reforma*; *prievolinė* (= **prievolių**) *teisė*; *derybinis* (= **derybų**) *objektas*, *sutartis*; *konkursiniai* (= **konkurso**) *reikalavimai*; *tei- sminė* (= **teismo**) *ekspertizė*, *psichiatrija*, *medicina*; *vyriausybinė* (= **Vyriausybės**) *garantija*, *pro- grama*, *veikla*.

Neretai būdvardžiai su priesaga -inis, -ė gali būti vartojami sinonimiškai su daiktavardžių kilmi- ninku, pavyzdžiui: *vietos ir vietinė valdžia*, *tarnybos ir tarnybiniai reikalai* ir pan.

Tam tikrais atvejais daiktavardžio kilmininku ir būdvardžiu su priesaga -inis, -ė gali būti pasa- komi skirtingi dalykai, pavyzdžiui: *valstybės* (t. y. *visos šalies*) *nuosavybė ir valstybinė* (t. y. *ne privati*) *nuosavybė*; *valstybės žemė ir valstybinė žemė*, *valstybinis bankas ir valstybės* (t. y. *centrinis*) *bankas*. Kilmininku pasakoma tiesioginė priklausomybė, o kai norima nurodyti priklausomybės rūšį, vartojama būdvardis.

Derėtų atkreipti dėmesį ir į kai kuriuos teisės kalboje vartojamus priesagos -ingas, -a būdvar- džius. „Dabartinės lietuvių kalbos gramatika“ [1, p. 197–198] nurodo, kad šios priesagos vediniai pa- prastai reiškia vidinės ypatybės turėjimą, ypatybės gausumą, didumą, žymi polinkį į ką, pamėgimą ko. Pavyzdžiui, **turtingas** ‘turintis daug turto’ *žmogus*, **protingas** ‘išsiskiriantis protu’ *vyras*, *lietuvių kalba labai žodinga* ‘turinti daug žodžių’, **konkurencingas** ‘galinčios konkuruoti’ *prekės*, **reikšmingas** ‘svarbus, turintis reikšmės’ *faktas*, **karinga** ‘linkusi kariauti’ *tauta*, **tvarkingas** ‘mėgstantis tvarką, ją pa- laikantis’ *žmogus*, **kūrybinga** ‘daug kurianti, linkusi į kūrybą’ *asmenybė*, **nervinga** ‘greit susinervinanti’ *darbuotoja*, **kompetentingas** ‘gerai išmanantis, suprantantis’ *pareigūnas*.

Teisės kalboje neretai neapsieinama be būdvardžių *žinybingas, atskaitingas, teisingas* ir panašių priesagos *-ingas, -a* vedinių, kuriais reiškiamas pavaldumas, priklausymas, kompetencija ir kiti dalykai. Kalbininkai tokius būdvardžius vadina dirbtiniais ir ten, kur įmanoma, pataria jų vengti [2, p. 24 ir 4, p. 47, p. 332].

Pavyzdžiui: **Tokie pareiškimai sprendžiami teisme ar arbitraže** arba **Tokius pareiškimus sprendžia teismas ar arbitražas** (vietoj vartojamo *Tokie pareiškimai žinybingi teismui ar arbitražui*). **Paaiškėjo, kad dėl tokio ieškinio negali būti keliami byla** arba **Pareiškimas dėl tokio ieškinio negali būti nagrinėjamas teisme** (vietoj vartojamo *Paaiškėjo, kad toks ieškinys neteisingas teismui*). **Žinyba turi atsiskaityti (atsiskaito) Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui** (vietoj vartojamo *Žinyba atskaitinga Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui*). **Tokias bylas nagrinėja aukštesnės instancijos teismas** arba **Tokios bylos nagrinėjamos aukštesnės instancijos teisme** (vietoj vartojamo *Tokios bylos teisingos aukštesnės instancijos teismui*).

Tikriausiai ir daugeliu kitų atvejų be tokių dirbtinių žodžių, neturinčių šios priesagos vediniams įprastų reikšmių, galima apsieiti, nors ir kaip patogų būtų vartoti vieną žodį, o ne kelis.

Tai, kas kertasi su įprasta vartosena, pateisinama ir priimtina tada, kai dėl tam tikros specifikos minčių kitaip išreikšti neįmanoma. Dėl šios priežasties profesinėje kalboje visada bus tokių žodžių, jų formų, žodžių junginių, kurie pažeidžia bendrinės kalbos sistemą, tik nereikėtų tuo piktnaudžiauti. Svarbu, kad į kalbą nepatektų tokių žodžių, kuriems be didelio vargo galima rasti tinkamų pakaitų.

Išvados

1. Teisės kalbai būdingi abstrakčios reikšmės žodžiai, todėl čia dažnai vartojami priesagų *-imas, -ymas, -umas* vediniai. Kai kuriais atvejais jų daryba ir vartosena kertasi su tuo, kas įprasta bendrinėje kalboje.

2. Tam tikrų abejonių kyla dėl kai kurių teisės kalboje vartojamų priesagų *-inis, -ė* ir *-ingas, -a* turinčių būdvardžių. Kalboje atsiranda vis naujų šių priesagų vedinių, o kartu – neįprastų jų darybos būdų. Pripažįstant tam tikras žodžių darybos išlygas svarbu, kad jomis nebūtų piktnaudžiaujama.

3. Darant ir vartojant išvestinius žodžius, pirmiausia reikia remtis savo kalbos žodžių darybos dėsniais, savo kalbos tradicijomis ir ypatumais. Vartoti tai, kas bendrinės kalbos normų požiūriu yra neįprasta, galima tada, kai, atsižvelgiant į specifinius teisės kalbos poreikius, be to apsieiti neįmanoma.

4. Reikėtų stengtis vengti dirbtinių žodžių (ypač terminijoje), kurie sunkina kalbą, o kartais daro ją nelabai aiškia ir suprantama. Pirmiausia tai pasakytina apie tokius kalboje vartojamus dalykus, be kurių ne vienu atveju įmanoma išsiversti.

5. Teisės kalba, kaip ir bet kurios kitos profesijos kalba, turi tik jai būdingų ypatumų. Pripažįstant tam tikrą šios kalbos išskirtinumą ir pateisinant kai kuriuos nukrypimus nuo bendrinės kalbos normų, reikia siekti, kad ši kalba, kiek tai įmanoma, atitiktų visus taisyklingai kalbai keliamus reikalavimus.

LITERATŪRA

1. **Dabartinės** lietuvių kalbos gramatika. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.
2. **Gimtoji** kalba. 1995. Nr. 1.
3. **Kalbos** praktikos patarimai. II pataisytas ir papildytas leidimas. – Vilnius: Mokslo, 1985.
4. **Kanceliarinės** kalbos patarimai. Pataisytas ir papildytas leidimas / parengė Pr. Kniūkšta. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002.
5. **Kuconis P., Nekrošius V.** Teisės saugos institucijos. – Vilnius: Justitia, 2000.
6. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo proceso kodekso komentaras: V–XI dalys. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
7. **Lietuvos Respublikos** civilinio kodekso komentaras: pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2001.
8. **Lietuvos Respublikos** Konstitucijos komentaras: 1 dalis / atsak. red. Jovaišas K. – Vilnius: Teisės institutas, 2000.
9. **Šukys J.** Kalbos patarimai politikams ir visiems kalbų sakytojams. – Vilnius, 2000.
10. **Teisės** kalba: taisyklingumas ir stilius / Konferencijos pranešimų tezės. – Vilnius, 2000.
11. **Terminologijos** taisymai / parengė K. Gaivenis ir kt. – Vilnius, 1992.

Usage of Some Derivative Nouns and Adjectives in Legal Language

Laima Pečkuvienė
Mykolas Romeris University

Keywords: *basic word, primary word, derived word, derivative, suffix.*

SUMMARY

The cases in the use of certain derivative nouns and adjectives are discussed in the article “Usage of Derivative Nouns and Adjectives in Legal Language” focusing on deviations from the established norms of general language, unusual derivatives in legal language use.

Abstract meaning words are characteristic of this language area. Therefore, the usage of derivatives having suffixes -imas, -ymas, -umas is frequent there. In some cases their formation intersects with what is common in general language use. Another problem is adjectives having suffixes -inis, -ė, and -ingas, -a. It is wrong to consider, that derivatives having these suffixes can be derived from every word. The suffix -inis, -ė is the most commonly used adjective suffix. New derivatives with the suffix -inis, -ė constantly appear in the Lithuanian language. Not all of them are appropriate for the everyday language because either their meaning is not adequate, or their formation is wrong. The article focuses on irregular adjectives with suffix -ingas, -a, and artificially derived words, the meaning of which is remote from derivatives possessing the same suffix used in general language. They should not be used in cases when it is possible to avoid them. They evoke ambiguity and make our language hardly understandable.

Special requirements are raised for the language of law. This language is used in law enforcement institutions, alongside with codes, laws, orders, decrees, regulations and other legal acts written in it. Thus every word should be carefully and advisedly selected. Legal language is a specific one. However, it must conform to the requirements of a correct language, because words that appear in writings and formulations validate the use of one or another language phenomenon.

It should be admitted that with respect to particularity of this language area some exceptions are justified and allowed to use in contrast to the general language.

Therefore, in legal language there will always be such words, their forms, and combinations that break general language norms.

